

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 1, Αρ. 1 (2020)

10ο Πανελλήνιο συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

10^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΧΟΛΕΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ ΣΤΟΝ
21^ο ΑΙΩΝΑ»

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
19-21 Ιουνίου 2020

ISSN: 2529-1157

Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της χαρισματικότητας

Μαρκέλλα Κουτρομάνου, Ιωάννα-Μαρία Ξηντάρα

doi: [10.12681/edusc.3371](https://doi.org/10.12681/edusc.3371)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κουτρομάνου Μ., & Ξηντάρα Ι.-Μ. (2021). Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της χαρισματικότητας. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 1(1), 73–83. <https://doi.org/10.12681/edusc.3371>

Zurita, M. F., Cárdenas, P. A., Sandoval, M. E., Peña, M. C., Fornasini, M., Flores, N., Monaco, M. H., Berding, K., Donovan, S. M., Kuntz, T., Gilbert J. A. & Baldeón M. E. (2020). Analysis of gut microbiome, nutrition and immune status in autism spectrum disorder: a case-control study in Ecuador. *Gut Microbes*, 11(3), 453-464. DOI: 10.1080/19490976.2019.1662260

Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της χαρισματικότητας

Μαρκέλλα Κουτρομάνου (Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας)

marsi_kou@hotmail.com

Ιωάννα-Μαρία Ξηντάρα (Εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας)

xintaraioannamaria@gmail.com

Περίληψη

Η συγκεκριμένη βιβλιογραφική εργασία αποπειράται να σκιαγραφήσει τον καθοριστικό ρόλο του οικογενειακού περιβάλλοντος στην ανάδειξη της χαρισματικότητας. Έπειτα από μελέτη σε θεωρίες και έρευνες, παλαιότερες αλλά και πιο σύγχρονες, αναδεικνύεται η σπουδαιότητα της σύναψης θετικών οικογενειακών δεσμών ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας, οι οποίες υποστηρίζουν το χαρισματικό παιδί και το ωθούν στην ανάδειξη του χαρίσματός του και συνεπακόλουθα στην σχολική επιτυχία. Ένα συνεκτικό οικογενειακό κλίμα, συνοδευόμενο από έναν πολιτιστικά και πνευματικά ποιοτικό τρόπο ζωής, θα επιφέρει στο χαρισματικό παιδί τα βέλτιστα αποτελέσματα των δυνατοτήτων του. Προσεγγίζεται ακόμη και η μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας που όπως διαπιστώθηκε, πέρα από την αρνητική επίδραση που έχει η απουσία ενός γονέα στην πορεία του χαρισματικού παιδιού, υπάρχουν περιπτώσεις που η απώλεια μακροπρόθεσμα δρα προς όφελος του, όσον αφορά τη δημιουργικότητα, την έκφραση και την ανάπτυξη ταλέντου. Επιβεβαιώνεται ότι το οικογενειακό περιβάλλον, τόσο στις πυρηνικές όσο και στις μονογονεϊκές οικογένειες, είναι κυρίαρχης σημασίας για τις επιδόσεις και γενικότερα την ολόπλευρη ανάπτυξη του χαρισματικού παιδιού.

Λέξεις κλειδιά: Ανατροφή, χαρισματικότητα, οικογενειακό περιβάλλον.

Abstract

This bibliographic work attempts to outline the key role of the family environment in highlighting charisma. After study in theories and research, older but also more modern, its importance is highlighted establishing positive family ties between family members, which support the gifted child and push him to emerge his gift and consequently to school success.

A coherent family atmosphere, accompanied by a culturally and spiritually quality lifestyle, will bring to the charismatic child the best results of its capabilities. Even the single-parent family form is approached which as found, in addition to the negative effect that the absence of a parent has on the course of the charismatic child, there are cases where the loss in the long run acts towards benefit in terms of creativity, expression and development talent. It is confirmed that the family environment, both on traditional family models as well as in single-parent families, is of paramount importance for performance, social ability and overall comprehensiveness development of the gifted child.

Keywords: nurture, giftedness, family environment

Εισαγωγή

Ρόλος οικογένειας

Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους βασικότερους οικουμενικούς θεσμούς που συναντάται σε κάθε κοινωνική οργάνωση. Η διαχρονική και βασικότερη λειτουργία της οικογένειας είναι η πρωτογενής κοινωνικοποίηση του παιδιού. Η ανατροφή που θα λάβει, είναι καθοριστικής σημασίας για το άτομο και η επίδρασή της είναι ορατή σε νοητικό, κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο. Η διαντίδραση μεταξύ των μελών της οικογένειας, το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον και το ψυχολογικό κλίμα που επικρατεί σε συνδυασμό με τις αξίες, τα ήθη και τις στάσεις που διέπουν τους γονείς, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στα παιδιά.

Τύποι οικογενειών

Στην σημερινή εποχή οι οικογένειες διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με ορισμένα κριτήρια, εκ των οποίων σημαντικότερα είναι η δομή και η βάση της όσον αφορά τα μέλη της (πυρηνική, μονογονεϊκή, πολύτεκνη, επανασυγκροτημένη, διευρυμένη, συζυγική, πολυπολιτισμική)

Οικογενειακοί παράγοντες

Σημαντικότεροι οικογενειακοί παράγοντες που συνδέονται με την ανατροφή των παιδιών είναι σύμφωνα με Παπαδάτο και Φουστάνα (2011) :

- Η Ανώτερη Εκπαίδευση των γονέων
- Το επάγγελμα των γονέων
- Το εισόδημα των γονέων
- Η σειρά γέννησης των χαρισματικών παιδιών
- Το οικογενειακό περιβάλλον
- Τα επίπεδα εμπλοκής των γονέων
- Οι Ευφυείς γονείς
- Αριθμός χαρισματικών παιδιών (Weissler,K.&Landou,E.,1993)

Οικογενειακό περιβάλλον

Για την Ochonogor N.V. (2014), τα συστατικά της συνοχής, της εκφραστικότητας και της σύγκρουσης συγκροτούν την έννοια του οικογενειακού περιβάλλοντος. Οι συνεκτικές οικογενειακές σχέσεις είναι συνδεδεμένες με ολική προσαρμογή, ελάχιστα προβλήματα πειθαρχίας ή αυτό-ελέγχου και περισσότερο ευμενής γνωστική ανάπτυξη και σχολική

επιτυχία. Όσον αφορά την συνοχή, αυτή συνδέεται με την αυτοεκτίμηση και την μικρή εμφάνιση άγχους, σύμφωνα με προσωπικές αναφορές. Παράλληλα υποστηρίζεται και η υψηλή ακαδημαϊκή αυτοεκτίμηση, όπως εκτιμήθηκε και από τις διδάσκουσες που πήραν μέρος στην έρευνα. Τα χαρισματικά παιδιά φέρουν υψηλή αυτοεκτίμηση και πολύ λιγότερη νευρικότητα, το οποίο τρέφει στους δασκάλους αίσθημα επαγγελματικής επιτυχίας. Ακόμη, βρέθηκε ότι ο χαμηλός αυτοέλεγχος συνδέεται με την οικογενειακή εκφραστικότητα, όπως και ο υψηλός δείκτης αυτοεκτίμησης και η χαμηλή νευρικότητα. Για να απουσιάσει η διαμάχη, τα άτομα πρέπει να προσαρμόζονται και να αναπτύσσονται γνωστικά.

Σύμφωνα με τους Cornell D.G. και Grossberg I.W. (1987), διαπιστώθηκε ότι οι οικογένειες που παρακολουθούν υποστηρικτικό πρόγραμμα για χαρισματικά παιδιά εμφανίζουν μεγαλύτερη συνοχή και εκφραστικότητα. Αυτά, αφενός προάγουν την υγιή προσωπικότητα και την κυριαρχία υποστηρικτικών σχέσεων και αφετέρου φαίνεται ότι τα μέλη της οικογένειας είναι ανοικτά ως προς την έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων. Σημειώθηκε ακόμη ότι εκλείπει ο έλεγχος και οι κανόνες στην ζωή της οικογένειας.

Κύριο Θέμα

Ρόλος της οικογένειας για τα χαρισματικά παιδιά

Σύμφωνα με τον Reichenberg και τη Landou (2009) η διαμόρφωση της ταυτότητας και η εκπαιδευτική ανάπτυξη του χαρισματικού παιδιού βασίζεται κυρίως στους γονείς. Για αυτό τον λόγο, όταν καλούνται να αναθρέψουν ένα ξεχωριστό παιδί, η έλλειψη ετοιμότητας προκαλεί σύγχυση στους γονείς (Colangelo, N. & Dettmann, D.F., 1983). Πολλοί από αυτούς, αναγνωρίζουν την ανάγκη για καθοδήγηση πάνω σε κύρια ζητήματα στα οποία αισθάνονται απροετοίμαστοι.

Σημαντικοί ορισμοί και διευκρινίσεις

Η Χαρισματικότητα σύμφωνα με έρευνες της τελευταίας δεκαετίας, φαίνεται να απασχολεί τόσο την εκπαίδευση, όσο και την ψυχολογία (Τζάλλα, 2018). Η δυσκολία οριοθέτησης του όρου έγκειται σε μια σειρά διαπλεκόμενων βιολογικών, ψυχολογικών, κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων, το οποίο οδηγεί σε ένα ευρύ πεδίο πολυεπίπεδων επιστημονικών θεωρήσεων (Ρίζος, 2011, βλ. Φώτη, 2018). Σύμφωνα με τον Μανωλάκο(2010) τα χαρισματικά παιδιά διακρίνονται από μία ή περισσότερες νοητικές ικανότητες και ταλέντα, τα οποία υπερβαίνουν κατά πολύ τις επιδόσεις των συνομηλίκων τους. Κατά καιρούς σημειώνονται κάποιοι ορισμοί όπως: προικισμένα, ταλαντούχα, έξυπνα, χαρισματικά, εξαιρετικά, εξέχοντα, ταχεία μάθηση, υψηλών λειτουργιών ή ικανοτήτων άτομα. Συχνά συνοδεύονται από επίθετα ή επιρρήματα λόγου χάρη: ακαδημαϊκά ικανά, νοητικά εξέχοντα, εξαιρετικά ευφυή, ψυχοκοινωνικά χαρισματικά (Ματσαγγούρας, 2008, βλ. Τζάλλα, 2018).

Οι έννοιες της χαρισματικότητας του ταλέντου & της δημιουργικότητας

Εκκινώντας με τον Lewis Terman (1877-1956), υποστήριξε απόλυτα ότι η νοημοσύνη είναι αποκλειστικά και μόνο γενετικό χαρακτηριστικό, το οποίο προσδιορίζεται με αντίστοιχες κλίμακες νοομετρικού ελέγχου. Η πεποίθηση αυτή διατηρήθηκε αρκετά στην ιστορία της επιστήμης και από άλλους επιστήμονες και η χαρισματικότητα αξιολογούνταν με κλίμακες νοητικής ικανότητας από διάφορα τεστ που αναδείκνυαν το δείκτη νοημοσύνης. Βέβαια, υπήρξαν και ερευνητές (Marland 1972, Renzulli 1978, Sternberg 1985 και 1996, Feldhusen 1986, Tannenbaum 1991, Gagné 1995, Gardner 1998 κ.α.) που εξέφρασαν μια διαφορετική

άποψη. Σήμερα, απουσιάζει μια κοινά αποδεκτή θεωρία ως προς τη χαρισματικότητα και τις συναφείς σε αυτήν έννοιες.

Αδιαμφισβήτητα έχει αποδειχθεί η μεγαλειώδης σημασία του περιβάλλοντος στην ανάδειξη και ανάπτυξη των χαρισμάτων του ατόμου και έχει δοθεί τέλος στο δίλημμα «φύση ή ανατροφή» (“nature or nurture”). Υπάρχει πλήρης αλληλεπίδραση των γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων όπως έχει διαπιστωθεί από πληθώρα ερευνών. Για το λόγο αυτό προτείνονται πρακτικές που ευνοούν την εμφάνιση και την ανάπτυξη της χαρισματικότητας.

Σχέση χαρισματικότητας και ταλέντου

Ο François Gagné, το 2005, παρουσίασε ένα διαφοροποιημένο μοντέλο χαρισματικότητας και ταλέντου, στο οποίο η χαρισματικότητα ορίζεται ως η εκ γενετής κατοχή και χρήση κάποιων έμφυτων ανώτερων ικανοτήτων που εκφράζονται αυθόρμητα από το άτομο, χωρίς εκπαίδευση. Αυτές οι ανώτερες φυσικές ικανότητες, ονομάζονται χαρίσματα ή εξαιρετικές κλίσεις. Για να θεωρηθεί κάποιο άτομο χαρισματικό, πρέπει να διαθέτει ιδιαίτερη έφεση -το λιγότερο- σε έναν ή και περισσότερους νοητικούς κλάδους, με επιδόσεις τουλάχιστον 10% ανώτερες από τους συνομηλίκους του.

Από την άλλη, ταλέντο, ορίζεται η ανώτερη ικανότητα του ατόμου, η οποία προκύπτει ύστερα από συστηματική εξάσκηση και εκπαίδευση σε τουλάχιστον ένα συγκεκριμένο πεδίο της ανθρώπινης δραστηριότητας, σε βαθμό τουλάχιστον 10% ανώτερο των συνομηλίκων τους, που εξασκούνται σε αυτό το πεδίο.

Ο Gagné υποστηρίζει ότι προϋπόθεση του ταλέντου είναι το έμφυτο χάρισμα. Για να αξιοποιηθεί και να εκδηλωθεί το χάρισμα, το άτομο πρέπει να εξασκήσει την ανώτερη ικανότητά του λαμβάνοντας τα κατάλληλα ερεθίσματα. Πολλά ιδιοφυή παιδιά, τα οποία δε δέχτηκαν ειδική εκπαίδευση, εμφάνιζαν χαμηλή σχολική επίδοση. Απαιτείται, συστηματική προσπάθεια και αφοσίωση ώστε η ικανότητα να αναπτυχθεί και να μετεξελιχθεί σε ταλέντο. Ωστόσο, η χαρισματικότητα δεν συνεπάγεται με ταλέντο. Για παράδειγμα, η ευφυΐα ενδέχεται να παραμείνει ως ανώτερη νοητική ικανότητα και να μην μετεξελιχθεί σε κάποιο ταλέντο. Οι ευκαιρίες ζωής, βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση με το περιβάλλον του ατόμου κατά τον Gagné. Όσον αφορά την εκπαίδευση των χαρισματικών και ταλαντούχων ατόμων και τη διαμόρφωση ειδικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων, θα πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη το επίπεδο που βρίσκεται το άτομο.

Ο Gagné διαμορφώνοντας το μοντέλο αυτό, αποσκοπούσε να διαχωρίσει τους δύο αυτούς όρους, καθώς πολλές φορές αντιμετωπίζονταν ως ισοδύναμοι. Σαφέστατα επιδίωξε να διαφωτίσει και να τονίσει το ρόλο τόσο των γενετικών προδιαθέσεων του ατόμου όσο και το ρόλο του περιβάλλοντος του ατόμου στην ανάδειξη, ανάπτυξη ή αντίστοιχα επιβράδυνση, αναστολή ή και αποτροπή του ταλέντου στα παιδιά.

Δημιουργικότητα

Η δημιουργικότητα και ο βαθμός έκφρασής της επηρεάζονται από το περιβάλλον του ατόμου. Η ποιοτική αντίληψη της χαρισματικότητας έναντι των αποκλειστικά ποσοτικών δεδομένων, έχει εντάξει και τη δημιουργικότητα ως βασικό στοιχείο στα διάφορα θεωρητικά μοντέλα που διατυπώθηκαν. Ως προς τη συσχέτιση χαρισματικότητας και δημιουργικότητας, έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις και θεωρίες, με αποδεκτή θέση ότι δεν αποτελούν έννοιες ταυτόσημες. Η δημιουργικότητα έχει συνδεθεί με την αποκλίνουσα σκέψη και την ευφυΐα, όμως δεν συνεπάγεται ένα ευφές μυαλό την ικανότητα δημιουργικής σκέψης.

Αξίζει να αναφερθεί το εύρημα των Sternberg και O’hara (1999), σύμφωνα με τους οποίους πέντε υποθέσεις μπορούν να διατυπωθούν σχετικά με τη σχέση δημιουργικότητας και

χαρισματικότητας. Συγκεκριμένα, η δημιουργικότητα αποτελεί υποσύνολο της χαρισματικότητας, η χαρισματικότητα αποτελεί υποσύνολο της δημιουργικότητας, η δημιουργικότητα και η χαρισματικότητα αποτελούν δυο αλληλοεπικαλυπτόμενες σταθερές, η δημιουργικότητα και χαρισματικότητα είναι έννοιες όμοιες, και τέλος ότι δεν έχει καμία σχέση η μία με την άλλη. (βλ. Καλλιακμάνη Αγγελική, 2017)

Ανάπτυξη ταλέντου και δημιουργικότητας

Η Olszewski-Kubilius P. (2001) διέκρινε ως βασική πτυχή του οικογενειακού περιβάλλοντος την ατμόσφαιρα που επικρατεί ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Δηλαδή, σε μια ατμόσφαιρα οικεία και θετική όπου τα παιδιά αισθάνονται άνετα, τότε θα εκφράσουν τις σκέψεις τους και θα αναπτύξουν το ιδιαίτερο ταλέντο τους. Τα παιδιά που προέρχονται από συναισθηματικά υγιή και στοργικά οικογενειακά περιβάλλοντα είναι πιο πιθανό να είναι πολύ δημιουργικά, να εργάζονται επαρκώς, καθώς ακόμη και να αναλαμβάνουν ρίσκα. Στην ατμόσφαιρα συμπεριλαμβάνεται οτιδήποτε έχει επίδραση στη σχέση γονέα-παιδιού. Διαμέσου αυτής της διαδικασίας τα παιδιά δύναται να αποκτήσουν ισχυρά κίνητρα αφενός για να ευχαριστήσουν άλλα πρόσωπα που θεωρούν σημαντικά, αφετέρου για να ενσαρκώσουν τις αξίες που απέκτησαν.

Επιπρόσθετα, το εποικοδομητικό στρες είναι αυτό που μπορεί να κινητοποιήσει το άτομο να προσπαθεί να καλύψει τις προσωπικές του ψυχικές ανάγκες και αφετέρου για να κερδίσει επάξια το θαυμασμό των γύρω του. Μάλιστα, έχει διαπιστωθεί από άλλους ερευνητές ότι μέσα από την εκτόνωση των συναισθημάτων τους τα παιδιά μπορεί να αναπτύξουν ένα ιδιαίτερο ταλέντο που ίσως να μη γνώριζαν υπό άλλες συνθήκες. Αντίστοιχα, σύμφωνα με τους Feldman (1994) και Gardner (1994) οι παιδικές προκλήσεις ενδέχεται να ετοιμάσουν τα άτομα να διαχειριστούν τις διανοητικές πιέσεις και τις περιθωριακές τους υπάρξεις που είναι χαρακτηριστικά στους υψηλά δημιουργικούς ανθρώπους. Εξάλλου, κάποια άτομα, τις στρεσογόνες καταστάσεις ή προκλήσεις της παιδικής ηλικίας έχουν την ικανότητα να τις μετατρέπουν σε ισχυρά κίνητρα για τα μελλοντικά επιτεύγματά και την καριέρα τους. [(Csikszentmihalyi, 1990) βλ. Olszewski-Kubilius P. (2001)]

Η Olszewski συνοψίζει το ρόλο της οικογένειας αναφέροντας τις πρακτικές που οδηγούν το χαρισματικό παιδί στην απογείωση των ικανοτήτων του. Η οικογενειακή συνοχή, το στοργικό και υποστηρικτικό κλίμα, η κατανόηση της ανάγκης των παιδιών για ανεξαρτησία, η εμπλοκή των γονέων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και η πλήρη ενημέρωσή τους, συνδέεται στενά με υψηλότερες σχολικές επιδόσεις, κοινωνική ευχέρεια και ανάπτυξη ταλέντου στο χαρισματικό πληθυσμό. Επισημαίνει ακόμη, την ταύτιση του παιδιού-γονέα, όπου το πρώτο υιοθετεί τις αξίες, τις στάσεις και τη συμπεριφορά του δεύτερου, διαμορφώνοντας χαρακτήρα. Από τη συμπεριφορά των γονέων, αποκτά την ικανότητα να προσαρμόζεται εύκολα στις εκάστοτε συνθήκες αντιμετωπίζοντας τα προβλήματα με κατάλληλη διαχείριση, ενώ η μεταξύ τους αλληλεπίδραση μπορεί να ευνοήσει την ανάπτυξη ταλέντου. Αξιοπρόσεκτο είναι το εύρημα πως σε μερικές οικογένειες η δημιουργικότητα αναπτύσσεται στα παιδιά όταν τα μέλη έχουν λιγότερο στενούς δεσμούς και υπάρχει λιγότερη ταύτιση με τους γονείς. Υπάρχει εξήγηση αυτού του ευρήματος, καθώς όταν οι γονείς επιτρέπουν στα παιδιά να χαράζουν τη δική τους πορεία, χωρίς να συμμορφώνονται απαραίτητα σε κάποιο άλλο κοινωνικό πρότυπο, τα παιδιά δεν ακολουθούν τις συγκαταβατικές επιλογές, αλλά έχουν την ευκαιρία να σκεφτούν καινοτόμα και να γίνουν έτσι πιο δημιουργικά. Δηλαδή, παρατηρείται μια διαφορά ανάμεσα στα ιδιοφυή παιδιά, τα οποία οι στενοί οικογενειακοί δεσμοί τα ωθούν σε υψηλότερες επιδόσεις και ανάμεσα στα δημιουργικά άτομα που οι χαλαροί οικογενειακοί δεσμοί με τη λιγότερο συγκαταβατική

κοινωνικοποίηση ευνοούν τη δημιουργική ικανότητα.(Albert, 1980; MacKinnon, 1965; Roe, 1953 και Olszewski-Kubilius, 2008)(Pfei, 2018) Ξεχωριστά, λόγος έχει γίνει και για τη δύναμη που έχει το εσωτερικό κίνητρο των παιδιών. Σαφέστατα, οι γονείς και το ευρύτερο περιβάλλον δίνουν στα παιδιά τα ερεθίσματα και κατευθύνουν τα παιδιά στον ορθό δρόμο, όμως μεγάλη αξία έχει και το εσωτερικό κίνητρο του κάθε παιδιού, όπως και η προσωπικότητα. (Csikszentmihalyi, 1985; Ochse, 1993; Simonton, 1984, 1992). Csikszentmihalyi (1985) και Winner (1996). Η δύναμη του εσωτερικού κινήτρου του παιδιού, έχει επαληθευθεί από έρευνες, ότι είναι ακόμη πιο αποτελεσματική και από τις επιβραβεύσεις, τις τιμητικές και τις προτροπές (Pfei, 2018). Σημαντική θεωρείται συμπληρωματικά και η εσωτερική φαντασία, την οποία τα παιδιά οξύνουν μέσα από το φανταστικό παιχνίδι. Το φανταστικό παιχνίδι είναι εξαιρετικό για τα μικρά παιδιά, αφού πολλές φορές ανακαλούν ιστορίες και δυσμενείς συνθήκες της καθημερινότητας και εφοδιάζονται με ικανότητες ως προς την επίλυση προβλημάτων και αδιεξόδων ενώ συνάμα επιδιώκουν την αίσθηση του ήρωα. Εξίσου σημαντικός είναι και ο ελεύθερος χρόνος που περνούν τα παιδιά μόνα τους καθώς όπως αναφέρουν και οι Csikszentmihalyi (1993) και Ochse (1993) ίσως να αποτελεί έναυσμα για τον εντοπισμό των ιδιαίτερων ταλέντων των παιδιών. Βέβαια, δε πρέπει να λησμονηθεί πως η απομόνωση του παιδιού είναι θετική μόνο όταν βρίσκεται σε υγιές πλαίσιο. Από την άλλη πλευρά, έρευνες των (Ochse, 1993) και (Gardner, 1994) έχουν δείξει πως η πίεση και η πρόκληση ενθαρρύνουν τα δημιουργικά άτομα να πετύχουν και μάλιστα δείχνουν να απολαμβάνουν την πίεση αυτή. Εξετάζεται ακόμη, κάτω από ποιες οικογενειακές συνθήκες ή ποια διαπαιδαγώγηση των γονέων, θα αναπτυχθούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στα άτομα. Διαφάνηκε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η δημιουργικότητα προέκυψε από την έκφραση των αρνητικών συναισθημάτων και από την ανάγκη εξωτερίκευσης αυτών. Όπως πολλοί σπουδαίοι συγγραφείς και καλλιτέχνες έβρισκαν καταφύγιο μέσα από τη δημιουργική και ρηξικέλευθη έκφραση του ταλέντου τους. Δεν είναι λίγες οι φορές, όπου μεγάλα έργα δημιουργήθηκαν με κύρια έμπνευση, κάποια τραυματική κατάσταση του δημιουργού και ο πόνος έγινε κεντρική ιδέα ζωής των καλλιτεχνών. Η Olszewski εκφράζει την ανεξάρτητη και αντισυμβατική σκέψη ως χαρακτηριστικό των δημιουργικών ατόμων που δε φοβούνται να αναλάβουν ρίσκα ούτε να απορρίψουν τις μαζικές προτιμήσεις.(Olszewski-Kubilius, 2008; Olszewski-Kubilius et al., 2017). Ο στόχος είναι να δίνονται στα παιδιά τα κίνητρα να εξελίξουν το ταλέντο τους, αποτελεσματικά.

Εκπαίδευση χαρισματικών παιδιών κατ'οίκον –μελέτη περίπτωσης

Η Kathryn Kearney (1984) πραγματοποιώντας μία έρευνα αναφορικά με την κατ'οίκον διδασκαλία 2 χαρισματικών κατέληξε σε κάποια συμπεράσματα. Αρχικά, μέσα από μαρτυρίες σημειώθηκε ότι τα παιδιά στο σχολείο που φοιτούσαν βίωναν άσχημα συναισθήματα. Στην συνέχεια, αφού εφάρμοσαν εκπαίδευση κατ'οίκον διαπιστώθηκε μεγάλη ικανοποίηση από γονείς και παιδιά για την συγκεκριμένη εμπειρία. Τα παιδιά, είχαν την ευκαιρία να αναπτύξουν τις ιδιαίτερες ικανότητες τους, ακολουθώντας το εξατομικευμένο πρόγραμμά τους, χωρίς το χρονικό περιθώριο της “διδασκτικής ώρας”, χρησιμοποιώντας τον τρόπο που απέδιδαν καλύτερα και αξιοποιώντας τη βιωματική μάθηση. Όπως ομολόγησαν και οι δύο οικογένειες, η κατάσταση αυτή ένωσε τους διαπροσωπικούς τους δεσμούς περισσότερο.

Από τις δύο περιπτώσεις παρουσιάζεται η αποφασιστική επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος στην ανάδειξη της χαρισματικότητας. Τα παιδιά διέπρεψαν και έφερναν εις πέρας σπουδαία έργα, αναπτύσσοντας πλήρως τις προσωπικές ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους. Αυτό δε θα είχε συμβεί εάν εξακολουθούσαν να παρακολουθούν τη συμβατική διδασκαλία που δεν τους ταίριαζε και τους προξενούσε αρνητικά συναισθήματα.

Ενδέχεται ακόμη, να είχαν οδηγηθεί και σε σχολική διαρροή και να μην είχαν αναδείξει ποτέ τα ιδιαίτερα χαρίσματά τους.

Κοντά σε αυτό, η Julia Osborn (2001) προτείνει στους γονείς των χαρισματικών να συγκεντρώνουν όποιες πληροφορίες είναι χρήσιμες για το παιδί τους, να τις παρέχουν ελεύθερα στα εκπαιδευτικά συστήματα, ακόμη και τις αδυναμίες τους, ώστε να τα αξιοποιήσουν οι αρμόδιοι φορείς στην σχεδίαση του καταλληλότερου εκάστοτε προγράμματος εκπαίδευσης. Επίσης, αναγκαίο είναι οι γονείς να ενημερώνονται διαρκώς για το θεσμικό πλαίσιο της εκπαίδευσης των χαρισματικών ώστε να είναι σε θέση να επικοινωνούν με το σχολείο, να συζητούν με τους εκπαιδευτικούς εμπεριστατωμένα για όλα τα διαθέσιμα προγράμματα, καθώς ενδέχεται ο εκπαιδευτικός του γενικού σχολείου να μη γνωρίζει την ύπαρξη κάποιων προγραμμάτων που απευθύνονται σε χαρισματικούς μαθητές. Ο γονέας μπορεί να παρουσιάζει τις γνώσεις του στον εκπαιδευτικό, καθώς και εναλλακτικές ιδέες στην περίπτωση που δεν είναι κάποιες υλοποιήσιμες. Μπορεί να επιδιώκει ανά τακτά χρονικά διαστήματα συναντήσεις ώστε να είναι σε επικοινωνία με τον εκπαιδευτικό. Η προσπάθεια των γονέων ιδιοφυών παιδιών, είναι σίγουρα μια απαιτητική και αγχωτική διαδικασία. Άλλοτε με επιτυχίες, άλλοτε με αποτυχίες. Απαιτείται δουλειά και αρκετός χρόνος όμως η προσφορά των ιδιοφυών ατόμων στην κοινωνία είναι ανεκτίμητη, όταν εκείνοι δέχονται τα κατάλληλα ερεθίσματα.

Μονογονεϊκή οικογένεια με χαρισματικό παιδί

Επεκτείνοντας το συλλογισμό μας, θα θέλαμε να παρουσιάσουμε μια έρευνα που διεξάχθηκε στο Πανεπιστήμιο του Oregon το 1989 από τις Judith A. Gelbrich και Evelyn K. Hare. Σε ένα θερινό πρόγραμμα ενίσχυσης για ταλαντούχους και χαρισματικούς μαθητές, διαπιστώθηκε ότι παιδιά που προέρχονται από μονογονεϊκή οικογένεια, επηρεάζονται αρνητικά ως προς την σχολική επιτυχία. Η έρευνα αποσκοπούσε στην εύρεση συσχέτισης της μονογονεϊκής οικογένειας με την επίδοση των χαρισματικών μαθητών, κρίθηκε αναγκαίο από τους ερευνητές να αποσαφηνίσουν και τον όρο της. Όρισαν λοιπόν ως μονογονεϊκή, την οικογένεια όπου “ένας ενήλικας ζει με το παιδί του χωρίς κάποιον άλλον ενήλικα αντίθετου φύλου στο σπίτι”. Στην έρευνα συμπεριλήφθηκαν και οι γονείς που υπήρξαν μόνοι για κάποιο χρονικό διάστημα της ζωής των παιδιών στο οποίο είχαν εγγραφεί στο θερινό πρόγραμμα ενώ με τον όρο σχολικές επιτυχίες αναφερόντουσαν στους σχολικούς βαθμούς.(Gelbrich & Hare, n.d. 1989) Ήδη, από την δεκαετία του ‘70 (Pringle, 1970, Monks&VanBoxtel, 1985) είχε διαπιστωθεί πως οι διαταραχές στο οικογενειακό περιβάλλον είχαν μεγάλη επίδραση στην επίδοση του παιδιού. (βλ. Gelbrich & Hare, n.d, 1989) Όπως αναφέρεται και στο άρθρο, δεν πρέπει να παραμελείται το γεγονός πως τα χαρισματικά παιδιά είναι και αυτά ευάλωτα και πως οι συνθήκες του οικογενειακού περιβάλλοντος επηρεάζουν καταλυτικά τις επιδόσεις τους. Στο εν λόγω άρθρο, οι ερευνήτριες, βρήκαν πως τα χαρισματικά παιδιά που προέρχονταν από μονογονεϊκές οικογένειες ήταν πιο πιθανό να έχουν χαμηλότερες επιδόσεις σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά διγονικών οικογενειών. Τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών είχαν χαμηλότερες επιδόσεις από τα υπόλοιπα χαρισματικά. Αυτό το αποτέλεσμα, αναδεικνύει την αρνητική επίδραση που έχει στα παιδιά η απουσία κάποιου γονέα τουλάχιστον ως προς τις σχολικές επιδόσεις και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από την εκπαιδευτική κοινότητα. Συνεπώς και στην περίπτωση των χαρισματικών παιδιών που οι προοπτικές τους είναι πολλά υποσχόμενες, οι εκπαιδευτικοί μπορούν και οφείλουν να είναι αρωγοί στήριξης για τα παιδιά, αναπτύσσοντας και εφαρμόζοντας κατάλληλες πρακτικές ώστε να τα βοηθούν να ξεπεράσουν όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν.

Είναι επιστημονικά επαληθευμένο πως η απουσία του ενός γονέα μπορεί να διαταράξει την ψυχική ισορροπία του παιδιού και να υπάρξουν ανυπολόγιστες επιπτώσεις. Στην περίπτωση του διαζυγίου, η έκβαση της κατάστασης εξαρτάται από την ηλικία του παιδιού αλλά κυρίως και από τη διαχείριση των γονέων. Αν δεν υπάρχει συνεργασία και υγιής σχέση μεταξύ τους, είναι πολύ πιθανόν να υπάρξουν αρνητικές επιδράσεις στη ψυχοσύνθεση του παιδιού και να το στιγματίσουν, προκαλώντας επιπλοκές στη προσωπικότητα του, στην κοινωνικοποίησή του, στις επιδόσεις του αλλά και στη στάση του απέναντι στην οικογένεια. Συνεπώς, ένα διαζύγιο ή μια απώλεια, στιγματίζει αναντίρρητα τη ψυχοσύνθεση του παιδιού και αντανakλάται στην πορεία του.

Σε πλήρη αντίθεση με τα παραπάνω, αξιοπρόσεκτη είναι και η προσέγγιση της θετικής επίδρασης του τραύματος. Οι Mihaly Csikszentmihalyi και Isabella Selega Csikszentmihalyi (1993), θίγουν τις περιπτώσεις στις οποίες, ένα τραύμα ίσως δυνητικά να αποβεί θετικό.

Η ικανότητα των χαρισματικών παιδιών, να μην επηρεάζονται από τις αποτυχίες αλλά και να διατηρούν αέναο το ενδιαφέρον τους για κάποια αντικείμενα, ιδιαίτερα όταν αυτά ενισχύονται με τα κατάλληλα περιβαλλοντικά ερεθίσματα, τους ωθεί στην πλήρη επιτυχία.

Είναι πράγματι γεγονός πως ο πόνος, η θλίψη και το τραύμα αποτελούν κύριο θέμα πολλών χαρισματικών καλλιτεχνών. Η αλήθεια είναι πως αν δεν υπάρχει ταλέντο εξαρχής, μπορούν τα παιδιά να εκφραστούν αλλά δε θα διαπρέψουν ούτε θα ξεχωρίσουν. Τα ταλαντούχα και δημιουργικά παιδιά, που έχοντας ως έναυσμα την ανάγκη διαφυγής από την πραγματικότητα, επιλέγουν να καταπιαστούν με κάτι και τελικά να ανακαλύψουν και να εξελίξουν το ταλέντο τους. Σε μελέτες πολλών ετών έχουν εντοπιστεί συσχετίσεις ανάμεσα στα παιδικά τραύματα και τη δημιουργικότητα.

Συζήτηση –προτάσεις

Εν κατακλείδι, παρατηρείται ότι η οικογένεια, σε όποια μορφή και να είναι, είτε πυρηνική είτε μονογονεϊκή, δεν παύει να ασκεί τον ίδιο καταλυτικό ρόλο στην διαμόρφωση ταυτότητας, εκπαιδευτικής ανάπτυξης και ωρίμανσης του παιδιού. Κάθε οικογένεια πρέπει να στοιχειοθετείται από χαρακτηριστικά τα οποία προάγουν υγιή πρότυπα στα εξέχοντα παιδιά και θα τα βοηθήσουν να αναπτυχθούν ισορροπημένα σε όλους τους τομείς. Η κληρονομικότητα και το περιβάλλον σε συνάρτηση με την ηλικία αναπαριστούν σημαίνοντα ρόλο για την ανάδειξη της χαρισματικότητας και την ανάπτυξή της ευφυΐας. Αυτό που κάνει περίπλοκη την ανατροφή των χαρισματικών είναι, εκτός των άλλων, «η ασύγχρονη ανάπτυξη» όπως ειπώθηκε από το Merlock. Στα ευφυή παιδιά παρατηρείται ότι λόγω των ικανοτήτων τους, κατακτούν κάποιους τομείς πιο γρήγορα σε σχέση με άλλους συνομηλίκους τους. Αυτός που πάντα μένει πιο πίσω είναι συναισθηματικός παράγοντας που ωριμάζει πιο αργά σε σχέση με τις γνωστικές ικανότητες οι οποίες είναι σύμφωνες με μεγαλύτερες ηλικίες.

Τα χαρισματικά παιδιά χρειάζονται ποικιλία εκπαιδευτικών ευκαιριών και υπηρεσιών, οι οποίες θα αναπτύξουν τις πιθανότητες εκδήλωσης διά-δρασης μεταξύ τριών συνιστωσών: υψηλή νοητική ικανότητα, υψηλός βαθμός προσήλωσης στο έργο και υψηλός βαθμός δημιουργικότητας. Αυτές συνιστούν την χαρισματική συμπεριφορά. Δεν δύναται όλες οι οικογένειες να προσφέρουν το ίδιο βιοτικό επίπεδο στα παιδιά τους παρά τις υπεράνθρωπες προσπάθειες που δίνουν κάποιοι από μεριά τους. Φαίνεται ότι ο οικονομικός τομέας επηρεάζει σημαντικά στην εξέλιξη του παιδιού. Εκτός από τις ευκαιρίες για εξωσχολικές δραστηριότητες, η οικογένεια δεν μπορεί να συμβουλευτεί κάποιον ειδικό. Οι οικογένειες που λαμβάνουν ειδική ενημέρωση για τα παιδιά τους, διαφάνηκε ότι έχουν ποιοτικότερες σχέσεις σε συνάρτηση με τις οικογένειες των παιδιών που δεν λαμβάνουν. Το ιδανικό οικογενειακό περιβάλλον που θα υποβοηθούσε την ανάδειξη της χαρισματικότητας, όπως διαπιστώθηκε είναι αυτό που διέπεται από συνοχή, στοργή, εμπιστοσύνη και υγιή

αλληλεπίδραση. Ένα τέτοιο υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον φαίνεται ότι υπόσχεται και την ακαδημαϊκή επιτυχία.

Στρέφοντας την προσοχή και στις μονογονεϊκές οικογένειες και στον αντίκτυπο της φύσης τους στην εξέλιξη των παιδιών, διεξάγεται το συμπέρασμα από τις αντίστοιχες έρευνες ότι η χαρισματικότητα δε λειτουργεί ως ασπίδα για το παιδί. Αντιθέτως επηρεάζεται όταν οι γονείς δεν μπορούν να διατηρήσουν την ισορροπία και την αρμονία στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

Ξένη βιβλιογραφία:

1. Bock, G. R. (1993). *The origins and Development of High ability* (K. A. Gregory R. Bock (ed.)). John Wiley & Sons., pp. 187-217
2. Colangelo, N. & Dettmann, D. F. (1983), A Review of Research on Parents and Families of Gifted Children, *sage journals*, Vol: 50 issue: 1, page(s): 20-27, doi: <https://doi.org/10.1177/001440298305000103>.
3. Cornell, D.G., Grossberg, I.W. (1987), *Family Environment and Personality Adjustment in gifted program child*, *sage journals*, Vol: 31, issue: 2, page(s): 59-64, doi: <https://doi.org/10.1177/001698628703100203>
4. Gagné, F., & Ph, D. (1999). Gagné's Differentiated Model of Giftedness and Talent (DMGT). *Journal for the Education of the Gifted*, 22(2), 230–234. <https://doi.org/10.1177/016235329902200209>
5. Gelbrich, J. A., & Hare, E. K. (1989), *The effects of Single Parenthood on School Achievement in a Gifted Population*, University of Oregon, *Research Article, Sage journal*, 115-117.
6. Kearney, K. (1984) (n.d.). At Home in Maine: Gifted Children and Homeschooling. *Prufrock Press*, pp.15-19. <http://www.davidsongifted.org/search-database/entry/a10224>
7. Landau, E. & Weissler, K., (1993) Characteristics of Families with No, One, or More Than One Gifted Child, *J. Psychol.*, vol. 127, no. 2, pp. 143–152, doi: <https://doi.org/10.1080/00223980.1993.9915550>.
8. Ochonogor, N.V. (2014), The impact of single parenthood on adolescent educational achievements: a socio-educational perspective, *Semat. Sch.*, [Online]. Available: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-impact-of-single-parenthood-on-adolescent-%3A-a-Ochonogor/2eca6abfef24180cfb84964fdb53fe483d352f3c>.
9. Olszewski-Kubilius, P. (2001). Parenting Practices that promote talent development, creativity and optimal adjustment., *Prufrock Press, The social and emotional development of gifted children: What do we know?*, Pp. 205-212; <http://www.davidsongifted.org/search-database/entry/a10039>

10. Osborn, J. (2001). Educational Advocacy for Gifted Students. *Davidson Institute*.
<http://www.davidsongifted.org/search-database/entry/a10214>
11. Pfei, S. I. (2018). Handbook of Giftedness in Children, Psychoeducational Theory, Research, and Best Practices. *Springer*, pp.129-148 <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77004-8>
12. Reichenberg, A. & Landau, E. (2009), Families of gifted children, *Int. Handb. Gift.*, p. pp. 873-883, 2009, [Online]. Available: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-6162-2_43.
13. Sloane, K. (1985), Home Influences on Talent development, *Davidson Institute* chapter by: Developing Talent in Young People, Bloom B., *Ballantine Books*,
<http://www.davidsongifted.org/search-database/entry/a10030>

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Δασκαλάκης, Ι. Δ. (2014), *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ*, ΑΘΗΝΑ, Εκδόσεις: ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ
2. Καλλιακμάνη, Α. (2017), *Δείκτης Νοημοσύνης, κίνητρα, στρατηγικές μάθησης και σχολικές επιδόσεις μαθητών Γυμνασίου* (Διπλωματική εργασία) Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
3. Κατσογκράκη, Μ., Κιμοπούλου Ε. (2016), *Παιδί και μονογονεϊκή οικογένεια στη σύγχρονη εποχή*, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα.
4. Λεπτοκαρίδης, Π. (2011), *Στάσεις και απόψεις εκπαιδευτικών Γενικής και Ειδικής Αγωγής σχετικά με την Εκπαίδευση Χαρισματικών και Ταλαντούχων Παιδιών στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα* (Μεταπτυχιακή Ερευνητική Εργασία), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
5. Μανωλάκος, Π. (2010). Χαρισματικοί - Ταλαντούχοι Μαθητές. Τρόποι στήριξης και τρόποι εκπαίδευσης χαρισματικών μαθητών. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», 7-9 Μαΐου 2010. Ανακτήθηκε στις 18/3 από http://www.elliepek.gr/documents/5o_synedrio_eisigiseis/Manolakos.pdf/.
6. Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Εκπαιδεύοντας Παιδιά Υψηλών Ικανοτήτων Μάθησης: Διαφοροποιημένη Συνεκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
7. Παπαδάτος, Γ. (2011), *ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ*, Αθήνα, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΙΣΙΑΝΟΥ Α.Ε.
8. Ρίζος, Σ. (2011). *Η περίπτωση των χαρισματικών παιδιών: απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε θέματα αναγνώρισης και διαχείρισης της διαφορετικότητας των παιδιών αυτών* (Διδακτορική Διατριβή). Ανάκτηση από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/25868>

9. Τζάλλα, Α. (2018), *Διαστάσεις της Χαρισματικότητας και Δημιουργικότητα* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.
10. Φώτη, Θ. (2018), *Διαστάσεις της Χαρισματικότητας σε σχέση με την ηγετική ικανότητα* (Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία), Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Ομοιότητες ΔΕΠΥ και Χαρισματικότητας

1. Νταλάκα Βασιλική, Εκπαιδευτικός ΠΕ70

E-mail: ntalaka.v@gmail.com

2. Μωραΐτη Αφροδίτη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70

E-mail: afrmoraiti@gmail.com

Περίληψη

Η χαρισματικότητα θεωρείται ότι συμβάλλει θετικά σε υψηλότερα επίπεδα εκπαιδευτικών και επαγγελματικών επιτευγμάτων. Ωστόσο, ορισμένοι ερευνητές πρότειναν ότι υπό κάποιες συνθήκες μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματικά, συμπεριφορικά και κοινωνικά προβλήματα. Σύμφωνα με κάποιες άλλες έρευνες, η παρορμητικότητα, η υπερκινητικότητα και η απροσεξία των χαρισματικών ατόμων προκύπτουν από την ψυχοκινητική υπερδιέγερση και δεν αποτελούν καθαρές ενδείξεις ΔΕΠΥ. Κατά συνέπεια υπάρχει ελλειψή ή λανθασμένη ή διττή διάγνωση της ΔΕΠΥ και της χαρισματικότητας. Η διττή διάγνωση αναφέρεται σε μαθητές οι οποίοι έχουν υψηλό νοητικό δυναμικό και παράλληλα εμφανίζουν χαρακτηριστικά από μία ή περισσότερες διαταραχές. Υπάρχουν έρευνες που έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά με ΔΕΠΥ και υψηλή νοημοσύνη δεν διαφέρουν σημαντικά όσον αφορά τα κλινικά χαρακτηριστικά και την ανταπόκριση στη θεραπεία σε σχέση με τα παιδιά με ΔΕΠΥ και χαμηλότερη νοημοσύνη. Με βάση τα ευρήματά τους, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ΔΕΠΥ είναι μια έγκυρη διαταραχή μεταξύ ατόμων με υψηλή νοημοσύνη. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η εκδήλωση απροσεξίας και/ ή υπερκινητικότητας/ παρορμητικότητας σε αυτή τη συγκεκριμένη ομάδα παιδιών μπορεί να διαφέρει σε σύγκριση με άλλα, συμπεριλαμβανομένων των (i) μη χαρισματικών παιδιών με ΔΕΠΥ, (ii) χαρισματικών παιδιών χωρίς ΔΕΠΥ, και (iii) παιδιά μη χαρισματικά και χωρίς ΔΕΠΥ. Στόχος της